

การศึกษาชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Study to Naming District In Phra Nakhon Si Ayutthaya

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์ / Chanin Phongsawad

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Received : April 13, 2024

Received : June 19, 2024

Accepted : June 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องการศึกษาชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจถึงที่มาของชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ หนังสือ งานวิชาการ และสัมภาษณ์จากบุคคลในท้องถิ่น การศึกษาพบว่าชื่ออำเภอจะมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์, บุคคล, สิ่งของเครื่องใช้, พืช, ภูมิศาสตร์, การใช้สถานที่, สิ่งก่อสร้าง และชื่ออำเภอยังสะท้อนถึงที่มาของอำเภออีกด้วย การศึกษานี้ทำให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาของชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่ามีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์กับน้ำ ความสัมพันธ์กับพืช (ในท้องถิ่น) ความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังพบว่า ชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเหมือนสิ่งบันทึกความทรงจำของท้องถิ่นที่ไม่ให้สูญหายไป

คำสำคัญ : การตั้งชื่อ อำเภอ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

Abstract

This article is the studying of the names of the districts in Phra Nakhon Si Ayutthaya in order to understand the background of the districts' name. The data used in this study was collected from government agencies, books, research papers and interviewing local people. This study found that the names of the districts are relevant to the important historical events, a person, utensils, plants, the geography, the use of the place, and the buildings found in the areas and also reflect the origins of the districts. This study also gives the understanding that the origins of the names of these districts are related to the history, the people's attachment to

water, local plants, and ethnicity. Furthermore, the districts' names are something which records the memory of the area in order to not let it disappear over time.

Keywords : naming, district, province, Phra Nakhon Si Ayutthaya

บทนำ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ระบุว่า “ชื่อ” หมายถึง คำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่วๆ ไป โดยไม่เฉพาะเจาะจง (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป., <https://dictionary.orst.go.th/>) ชื่ออำเภอจึงเป็นชื่อที่ใช้เรียกพื้นที่การบริหารปกครองส่วนภูมิภาคภายใต้การปกครองของจังหวัด เพื่อเป็นการกำหนดให้เกิดการรับรู้ตรงกันว่า พื้นที่ตรงนั้นเรียกว่าอะไร หรือตั้งชื่อขึ้นเพื่อให้เข้าใจหรือรู้ว่าพื้นที่ตรงนี้คือบริเวณไหน การศึกษาการตั้งชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาของชื่ออำเภอทั้ง 16 ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาที่มาจากข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ หนังสือ งานวิชาการ และสัมภาษณ์จากบุคคลในท้องถิ่น

การศึกษาชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงการตั้งชื่อและที่มาของชื่ออำเภอ ซึ่งสะท้อนถึงประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของอำเภอนั้น ๆ การศึกษาพบว่าชื่ออำเภอมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์, บุคคล, สิ่งของเครื่องใช้, พืช, ภูมิศาสตร์, การใช้สถานที่, สิ่งก่อสร้าง แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ใดให้ความสำคัญกับสิ่งนั้นจึงได้นำมาตั้งเป็นชื่ออำเภอ

การศึกษานี้เลือกศึกษาชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพราะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานีที่มีบทบาทสำคัญต่อประวัติศาสตร์ชาติ รวมทั้งเมื่อศึกษาแล้วพบว่า พระนครศรีอยุธยามีได้มีเพียงแต่เรื่องของประวัติศาสตร์ชาติ แต่มีการเรื่องของวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่สะท้อนผ่านชื่ออำเภอ การศึกษานี้ทำให้เกิดชุดความรู้เพื่อให้นักในพื้นที่ได้รู้จักและเข้าใจชื่ออำเภอของตนยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของการตั้งเป็นอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อำเภอเป็นหน่วยราชการบริหารรองจากจังหวัด เป็นหน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค ขึ้นอยู่ในสายงานของจังหวัด เป็นเขตการปกครองส่วนย่อยของจังหวัด อำเภอไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคลเหมือนกับจังหวัด อำเภอเป็นหน่วยการปกครองที่ดำเนินงานของรัฐที่ติดต่อใกล้ชิดกับประชาชนโดยตรงเป็นปกติประจำวัน จึงนับเป็นหน่วยการปกครองที่สำคัญมาก (วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐและ สุขุม นวลสกุล, 2542 : 394) ทว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแต่เดิมเคยเป็นเมืองหลวง ซึ่งในสมัยนั้นปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย โดยการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นการปกครองแบบหัวเมือง จนกระทั่งเสียกรุงครั้งที่ 2 จึงเกิด การสถาปนากรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นเมืองหลวงตามลำดับ ทำให้กรุงศรีอยุธยาไม่มีความสำคัญในฐานะเมืองหลวงอีกต่อไป เสมียนนารี (2565) เสนอว่า เมื่อพ.ศ. 2438 ได้จัดตั้งมณฑลกรุงเก่าขึ้น ประกอบด้วยหัวเมืองต่างๆ ดังนี้ กรุงเก่าหรืออยุธยา อ่างทอง

สระบุรี พระพุทธบาท ลพบุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และสิงห์บุรี แสดงให้เห็นว่าอยุธยาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกรุงเก่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการยกย่องให้ทราบว่าเคยเป็นเมืองหลวงมาก่อน

เสมียนนารี (2565) ยังเสนอข้อมูลการเกิดขึ้นของอำเภอทั้ง 16 ในพระนครศรีอยุธยาไว้อย่างน่าสนใจว่า ในปีเดียว (พ.ศ.2438) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำริว่าแขวงต่างๆ มีพลเมืองมากท้องที่กว้างขวาง อาจดูแลไม่ทั่วถึง จึงให้แบ่งเขตการปกครองใหม่ โดยแบ่งแขวงเสนาใหญ่ออกเป็นอำเภอเสนาใหญ่ (พ.ศ. 2460 เปลี่ยนเป็นอำเภอผักไห่ ตามชื่อที่ตั้งตำบลผักไห่) และอำเภอเสนากลาง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเสนา) แบ่งแขวงเสนาน้อยตอนเหนือออกเป็นอำเภอเสนาใน (พ.ศ. 2453 เปลี่ยนเป็นอำเภอบางบาล) และแขวงเสนาน้อยตอนใต้ เป็นอำเภอเสนาน้อย (พ.ศ. 2466 เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอราชคราม, พ.ศ. 2482 เปลี่ยนเป็นอำเภอบางไทร) นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขต “อำเภอนครหลวงน้อย” มาเป็น “อำเภอนครหลวง”

พ.ศ. 2400 ย้ายที่ทำการ “อำเภอนครหลวงใน” เดิมอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำลพบุรี ริมคลองบางนางร้า ลึกเข้าไปจากฝั่งแม่น้ำลพบุรีประมาณ 1 กิโลเมตร มาอยู่ที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำลพบุรี เพื่อความสะดวกในการเดินทาง (พ.ศ. 2459 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอบางปะหัน”)

พ.ศ. 2443 เปลี่ยนชื่อ “แขวงอุทัยน้อย” เป็น “อำเภอพระราชวัง” (พ.ศ. 2458 ย้ายที่ทำการมาตั้งที่บ้านเลนจนถึงปัจจุบัน และได้ชื่อเป็น “อำเภอบางปะอิน” ตามชื่อเกาะบางปะอิน พ.ศ. 2450 พื้นที่ “ทุ่งหลวงรังสิต” ที่มีช้าง, จระเข้, กวาง ฯลฯ มีพื้นที่กว้าง การคมนาคมไม่สะดวก จึงแยก “ทุ่งรังสิต” ยกเป็น “อำเภออุทัยน้อย” (ถึง พ.ศ. 2460 เปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอวังน้อย”)

พ.ศ. 2457 เปลี่ยนชื่อ “อำเภอรอบกรุง” เป็น “อำเภอกรุงเก่า” (ต่อมา พ.ศ. 2500 เปลี่ยนเป็น “อำเภอพระนครศรีอยุธยา”) และเปลี่ยน “แขวงนครใหญ่” เป็น “อำเภอนครใหญ่” ภายหลังเปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น “อำเภอมหาราช”

พ.ศ. 2480 ยกฐานะ “กิ่งอำเภอลาดหลวง” เป็น “อำเภอลาดบัวหลวง”

พ.ศ. 2496 ยกฐานะ “กิ่งอำเภอภาชี” เป็น “อำเภอภาชี”

พ.ศ. 2502 กิ่งอำเภอบางซ้าย (เดิมเป็นพื้นที่ในอำเภอเสนา) ยกฐานะเป็น “อำเภอบางซ้าย” ในปีเดียวกัน กิ่งอำเภอบางแพรก (เดิมเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอมหาราช) ก็ยกฐานะเป็น “อำเภอบ้านแพรก”

แสดงให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของอำเภอในประเทศไทยเกิดขึ้นจากพระดำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงให้มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ เพื่อให้สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งข้อมูลของเสมียนนารีทำให้เห็นว่า อำเภอแรกของพระนครศรีอยุธยาคือ อำเภอผักไห่ ซึ่งชื่ออำเภอในเวลานั้นคือ อำเภอเสนาใหญ่ จนกระทั่ง พ.ศ. 2502 จึงมีอำเภอที่ 16 คืออำเภอบ้านแพรก ทำให้พระนครศรีอยุธยาแบ่งเขตการปกครองเป็น 16 อำเภอมาจนถึงปัจจุบัน

ที่มาของชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. ที่มาของชื่ออำเภอท่าเรือ

เสมียนนารี (2565) กล่าวว่า เคยเป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือที่สะดวกที่สุดในการไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542) เสนอข้อมูลว่า ความได้ล่องรู้ ไปถึงพระกรุณของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งทรงเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ประกอบกับเป็นสมัยว่างเว้นจากการทำศึกสงคราม จึงได้มีพระราชดำริจัดมณฑปขึ้นครอบรอยพระพุทธรูป และถ้าพิจารณาเส้นทางคมนาคมโดยทางเรือซึ่งขณะนั้นจะเป็นเส้นทางที่สะดวกที่สุด เมื่อพระองค์ได้เสด็จโดยชลมารคไปยังพระพุทธรูป พระองค์ต้องเสด็จขึ้นบกโดยพักเรือไว้ที่สถานที่อันเป็นท่าเรือในปัจจุบัน ดังนั้นอำเภอท่าเรือ จึงได้เป็นที่จอดพักของขบวนเรือพระที่นั่งของพระมหากษัตริย์ในครั้งโบราณสืบต่อมา

2. ที่มาของชื่ออำเภอนครหลวง

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 20 (จ.ศ.122) กล่าวว่า ที่ว่าการอำเภอนครกลางซึ่งตั้งอยู่เดิมนั้น ใกล้กับพระนครหลวง ราษฎรรู้จักมาก ขอเปลี่ยนนามอำเภอนครกลางเป็นอำเภอ “นครหลวง” เพื่อให้ตรงกับนามพระนครหลวงต่อไป จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2445 ทรงโปรดฯ ให้ย้ายที่ว่าการอำเภอ (เมื่อปี พ.ศ. 2440 รัชกาลที่ 5 ทรงโปรด ให้สร้างที่ว่าการอำเภอ บริเวณ หมู่ที่ 1 ต. บ่อโพรง ทางตอนทิศเหนือของวัด เกาะแก้วเกษาราม) มาตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลนครหลวง มาจนถึงปัจจุบันและได้เปลี่ยนชื่อจากนครกลางมาเป็นนครหลวงเพื่อให้สอดคล้องกับที่ตั้ง

3. ที่มาของชื่ออำเภอบางซ้าย

ฉลอง การรื่นศรี (2567) ให้สัมภาษณ์ว่า บางซ้ายเป็นอำเภอที่อยู่ติดกับจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งในอดีตเคยเป็นสถานที่ที่เสือหรือโจรผู้ร้ายเหล่านี้หนีมาหลบซ่อนพักพิงจึงเรียกกันว่า “บางร้าย” หมายความว่า เป็นพื้นที่ที่ผู้ร้ายมาพักอาศัยอยู่ ต่อมาได้เพี้ยนมาเป็นบางซ้าย

4. ที่มาของชื่ออำเภอบางไทร

บุปผา คุมาพันธ์ และ คณะ (2527) ได้เสนอข้อมูลว่า นิราศวัดเจ้าฟ้า ทำให้ทราบว่า ชื่อ “บางไทร” ที่เรียกกันมานี้ ก็เนื่องจากมีต้นไทรใหญ่ขึ้นอยู่ นักศึกษาโปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นปีที่ 2 (พ.ศ. 2553) หมู่ที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2553) ได้เสนอข้อมูลว่า หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในตำบลบางไทร ประชาชนได้ตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามริมฝั่งแม่น้ำน้อยและแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ตรงข้ามที่ว่าการอำเภอราชคราม ประกอบอาชีพทำไร่จับปลาขายทุกหมู่บ้าน จึงเรียกว่า “บางไซ” และได้เรียกเพี้ยนกัน

มาจาก “บางไซ” เป็น “บางไทร” และเชื่อกันว่าอาจจะมียอดไทรขึ้นอยู่จำนวนมากตามริมฝั่งแม่น้ำและหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำส่วนใหญ่เรียกว่าบางนำหน้า จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บางไทร”

5. ที่มาของชื่ออำเภอบางบาล

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542) กล่าวว่า นายเชียง บางบาล ได้บริจาคที่ดินเพื่อก่อสร้างที่ว่าการอำเภอ จึงได้เปลี่ยนชื่อจากอำเภอเสนาในเป็น “อำเภอบางบาล” ตามนามสกุลของผู้บริจาคที่ดิน

6. ที่มาของชื่ออำเภอบางปะหัน

สถานิภูธรบางปะหัน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เดิมเป็นหมู่บ้านของคนมอญเก่าแก่ เนื่องจากชุดพบเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบของมอญ สำหรับบางปะหันนั้น ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า บางปะหาร เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยา บริเวณวัดศาลาแดงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่ 5 เป็นแดนประหารนักโทษ ซึ่งใช้ชื่อสถานที่ตรงนี้เป็นแดนประหาร เมื่อเวลาผ่านไปในยุคต่อมา จึงเรียกว่า ตำบลบางปะหาร เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำ เมื่อยกเลิกการประหารก็มีการเรียกทางราชการมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันว่า ตำบลบางปะหัน คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542) เสนอข้อมูลที่น่าสนใจว่า ในสมัยหนึ่งจะเป็นพุทธศักราชใดหาหลักฐานไม่พบ กล่าวว่า มีพวกลาวเวียงจันทน์อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่แห่งนี้ และตั้งเสาปักขึ้นไว้ในหมู่บ้านและต่างพากันเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านกัณฑ์บาง บ้านจันทน์บาง นานไปคำว่า กัณฑ์หรือจันทน์ได้เพี้ยนมาเป็นบางปะหัน

7. ที่มาของชื่ออำเภอบางปะอิน

โรม บุณนา (2559) กล่าวว่า ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะนั้นสมเด็จพระเอกาทศรถพระอนุชาองค์ดำรงพระยศเป็นมหาอุปราช ได้เสด็จประพาสทางชลมารค ล่องเรือจากกรุงศรีอยุธยาลงมาพอลถึงเกาะบ้านเลน เรือพระที่นั่งถูกพายุลมกระหน่ำจนล่มลงกลางแม่น้ำเจ้าพระยา สมเด็จพระเอกาทศรถทรงว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้ที่เกาะบ้านเลน ขณะประทับแรมที่เกาะแห่งนี้ พระองค์ได้ทรงพบหญิงสาวชาวบ้านคนหนึ่งชื่อ “อิน” ซึ่งมีความงามเป็นที่ประทับใจพระทัย ทรงได้นำเป็นบาทบริจาริกา ความสัมพันธ์ของพระมหาอุปราชกับสาวชาวบ้านนี้ แม้จะไม่เป็นเรื่องเปิดเผยในกรุงศรีอยุธยา แต่ก็เป็นที่รู้กันทั่วไปในย่านนั้น จนเกาะบ้านเลนที่สมเด็จพระอนุชาทรงพบปะกับหญิงชาวบ้านนี้ ถูกเรียกขานกันใหม่ว่า “เกาะบางปะอิน”

8. ที่มาของชื่ออำเภอบ้านแพรก

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพรก (ม.ป.ป.) กล่าวว่า มาจากชื่อของหมู่บ้านหนึ่ง ต้นเป็นฝอยเทศบาลตำบลบ้านแพรก (ม.ป.ป.) เสนอว่า บ้านแพรกมาจากคำว่า “แยก” มาจากตำนานตาเมฆ ซึ่งเป็นข้าราชการในแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา เดิมเป็นคนสุพรรณบุรี รับราชการในหน้าที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาช้างหลวง

ได้นำโคลงข้างลงอาบน้ำในแม่น้ำลพบุรีที่ไหลผ่าน พื้นที่อยู่เนื่อง ๆ จนทำให้ทางขึ้นดังกล่าวเป็นลำลึกกว้างขึ้นทุกปี เมื่อถึงฤดูน้ำมาก กระแสน้ำก็จะกัดเซาะแนวดังกล่าว จนทำให้แม่น้ำลพบุรีไหลแยกตามแนวนี้ เลยขนานนามคลองดังกล่าวว่าคลองตาเมฆ ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำลพบุรีแยกตรงปากคลองตาเมฆ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542) กล่าวว่า ย่านกลางของตำบลบ้านแพรกนี้มีลำน้ำแยกเป็นสองแคว แควหนึ่งแยกไปทางตาเมฆ อีกแควหนึ่งแยกเป็นแม่น้ำลพบุรี ฉะนั้น ที่เรียกบ้านแพรกก็เพราะว่าเป็นทางแยกของแม่น้ำนั่นเอง

9. ที่มาของชื่ออำเภอผักไห่

ชุมชนผักไห่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า สันนิษฐานได้ว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “ปากไห้” หรือ “ปากไห้” จนปัจจุบันกลายเป็นคำว่าผักไห่ เพราะผักไห่เป็นชื่อผักชนิดหนึ่ง เลื้อยไปตามดินหรือริมรั้วมีลักษณะเป็นปอๆคล้ายทรงไห ซึ่งในสมัยโบราณมักจะเรียกชื่อบ้านหรือหมู่บ้านตามสภาพแวดล้อม คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542, น.56) เสนอข้อมูลว่า คำว่า ปากไห้ มีปรากฏในนิราศของนายมี ลูกศิษย์ของสุนทรภู่ ได้แก่ นิราศพระแท่นดงรัง และ นิราศสุพรรณ แต่ทว่าเลิศชาย ปานมุข (ม.ป.ป.) เสนอว่า คำว่า “ปากไห้” นี้ ก็เพี้ยนมาจากคำว่า “ปักไห้” อีกทีหนึ่ง โดยมีเกร็ดที่มาเล่ากันว่า มีตากับหลานปลูกบ้านอยู่ทางตอนเหนือของบ้านเศรษฐี เศรษฐีปลูกบ้านใหญ่โตมาก คนสมัยนั้นเรียกว่า “บ้านใหญ่” (ตำบลบ้านใหญ่ในปัจจุบัน) และเรียกบ้านตากับหลานว่า “บ้านตาหลาน” (เพี้ยนเป็นตำบลตาลานในปัจจุบัน) เศรษฐีเป็นหลานเขยของตา ส่วนตาเป็นชนชั้นผู้ปกครอง (กำนัน) โดยทุ่งผักไห่อยู่ทางเหนือบ้านตาลาน

บ้างก็ว่าเดิมที่ตอนเหนือบ้านตาลานเป็นที่รกร้างว่างเปล่าไม่มีชื่อ ตาซึ่งเป็นชนชั้นผู้ปกครองจึงช่วยกันกับหลานปักเขตกำหนดขนาดที่ให้ชาวบ้านจับจองไว้เป็นกรรมสิทธิ์ของแต่ละครอบครัว ต่อมาชาวบ้านจึงเรียกบริเวณที่ ตาหลานปักเขตให้นี้ว่า “ทุ่งตาลานปักไห้” และเพี้ยนเป็น “ตาลานปากไห้” จนถึง “ตาลานผักไห่” ในปัจจุบัน

บ้างก็ว่า ที่ดินเหนือบ้านตาลานนี้ เป็นที่ดินของเศรษฐีบ้านใหญ่ และเศรษฐียกให้ตาลานไว้ทำมาหากิน โดยเศรษฐีปักเขตให้ตาลานไว้เป็นกรรมสิทธิ์ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ทุ่งปักไห้ตาลาน” และเพี้ยนเป็น “ผักไห่ตาลาน” ในปัจจุบัน

คำว่า “ผักไห้” นี้ มีผู้รู้บางท่านได้เล่าไปอีกอย่างว่า เป็นชื่อหญ้าชนิดหนึ่ง ใช้เป็นสมุนไพรมีใบคล้ายใบไผ่ เลื้อยแผ่ไปตามดิน ลอยขึ้นในน้ำขังหรือในที่ลุ่มชื้นแฉะ ลักษณะคล้ายผักปราบ (บ้างก็ว่าต้นผักไห่ก็คือต้นผักปราบ) มีอยู่มากในสมัยนั้นจึงเรียกว่าทุ่งผักไห่ และต่อมาเป็นตำบลผักไห่ ปัจจุบันหญ้านี้หาได้ยากมาก เนื่องจากราษฎรใช้พื้นที่ทำการเกษตรกันโดยทั่วไป นอกจากนี้คำว่าผักไห่ยังเป็นชื่อหนึ่งของมะระขึ้นก (ภาคใต้ ภาคเหนือ และจังหวัดนครราชสีมา เรียกมะระขึ้นกว่าผักไห่) ซึ่งอาจเคยมีอยู่มากที่ตำบลผักไห่

อีกพวกหนึ่งว่า คำว่า “ปากไห้” มาจากคำว่า ปากไห หมายถึงภาชนะปากไห (ไหผัดทอง ไหปลาร้า) แต่บางคนว่าสมัยก่อนมีการเก็บภาษีปากเรือ ไม่เห็นว่ามีภาษีปากไห

ถึงจะไม่สามารถสรุปได้มั่นคงว่าคำว่าผักไห้หมายถึงสิ่งใด แต่ที่เชื่อถือได้เพราะมีเอกสารอ้างอิงคือ ในปี พ.ศ. 2414 เรียกที่นี้ว่าปากไห้ และเปลี่ยนเป็นเรียกว่าผักไห้มาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2460 (เป็นชื่อตำบลมาก่อนจะเป็นชื่ออำเภอ) เมื่อ “ผักไห้” เพี้ยนมาจากคำว่า “ปากไห้” ฉะนั้น ผักไห้ จึงไม่ใช่ชื่อ “ผัก” ส่วนคำว่า ปากไห้ จะมีความหมายว่าอย่างไร หรือเพี้ยนมาจากคำใดอีกต่อหนึ่งนั้น ไม่ชัดเจน

11. ที่มาของชื่ออำเภอภาษี

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาษี (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เดิมชาวบ้านเรียกว่า “ภาษี” ซึ่งแปลว่า แบ่งหรือแยก และต่อมาได้เรียกเพี้ยนเป็น “ภาษี”

12. ที่มาของชื่ออำเภอมหาราช

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2542 : 54) ได้เสนอข้อมูลว่า ต่อมาเมื่อมีประกาศของกระทรวงมหาดไทย ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และชื่อตำบล ดังนั้นจึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอมหาราช ตามชื่อตำบลและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ “ทะเลมหาราช” ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2542 : 55) ได้ยกบทบาทของทะเลมหาราชในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า ช่วงปี พ.ศ. 2127-2135 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงนำปืนใหญ่ชื่อ “พระกาฬมฤตยู” ลงเรือสำเภาที่วัดช่องลม เหนือหัวแหลม ขัปลัดีทัพพม่า โดยใช้ปืนใหญ่ระดมยิงค่ายหลวงของพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ที่บริเวณขนอนปากคู หรือ อูตรขนอน จนทำให้กองทัพของพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงถอยทัพแตกกระหน่ำไปอยู่ที่ป่าโมก สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ไล่ติดตามทัพพม่าไปจนถึงทะเลมหาราช แต่พม่าถอยโดยมีระเบียบ จึงทำให้เสียหายน้อย เพราะทหารไทยมีกำลังน้อยกว่า ถือว่าเป็นการประสานการรบระหว่างทางบกกับทางเรือร่วมกันเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย แสดงให้เห็นว่า มหาราชมาจากชื่อของทะเล ดังมีปรากฏในครั้งเสด็จประพาสต้นมณฑลอยุธยา ของรัชกาลที่ 5 ว่า ถึงทะเลมหาราชขึ้นเป็นทางสามแยก มาทางกลางบางนางร้าก็มารวมที่นั่น ที่ทะเลมหาราชนั้น เป็นทะเลกว้างใหญ่เหมือนลานเท เลี้ยวขวามือมามีบ้านเรือนมากหลายสิบหลังคาเรือน (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2542 : 56) แสดงให้เห็นว่าในรัชสมัยของ รัชกาลที่ 5 ก็ยังเรียกพื้นที่ตรงนั้นว่าทะเลมหาราช ทั้งยังเป็นพื้นที่กว้างขวางและมีผู้คนพักอาศัยจำนวนหนึ่ง

13. ที่มาของชื่ออำเภอลาดบัวหลวง

สันติพงษ์ วิริยะกรสกุล (2567) ได้เสนอว่า บริเวณที่เป็นที่ตั้งของอำเภอลาดบัวหลวงในปัจจุบัน ในอดีต เป็นพื้นที่ลาด เป็นท้องทุ่ง พอถึงหน้าน้ำก็จะมีน้ำท่วมตลอดเวลา และมีดอกบัวหลวงขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงเรียกกันว่า “ลาดบัวหลวง” ในวัยเด็กเคยมีโอกาสได้เก็บดอกบัวหลวงเหล่านี้ด้วย แต่ปัจจุบันพื้นที่ที่มีดอกบัวหลวง

ขึ้นเองตามธรรมชาติได้กลายเป็นพื้นที่นา เหลือพื้นที่ที่มีดอกบัวหลวงน้อยลงกว่าแต่เดิม และส่วนมากเป็นการปลูกขึ้นใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติเหมือนอย่างในอดีต

14. ที่มาของชื่ออำเภอวังน้อย

นักศึกษาโปรแกรมปฐมวัย ชั้นปีที่ 3 (พ.ศ.2552) หมู่ที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (2553) ได้เสนอว่า อำเภอวังน้อยได้แยกออกมาจากอำเภอบางปะอิน นั้นเดิมเป็นตำบลพระราชวังของอำเภอบางปะอิน จึงเอาคำว่า วังเป็นชื่อพยางค์แรก ส่วนคำว่า “น้อย” มาจากชื่ออำเภอดิม ที่ชื่อว่า “อุทัยน้อย” เพราะเอาพื้นที่ส่วนน้อยของอำเภออุทัยมา 1 ตำบล คือตำบลลำตาเสา รวมเป็น 2 พยางค์ เป็นวังน้อย

15. ที่มาของชื่ออำเภอเสนา

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเสนา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า คำว่าเสนา คงมีมานาน การแบ่งเขตการปกครองของกรุงศรีอยุธยา โดยแขวงขุนเสนา เป็น 1 ใน 4 แขวง เขตการปกครองภายนอกกำแพงเมืองของกรุงศรีอยุธยา (คำว่า เสนา พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า เสนา หมายถึง กองทัพ การตรวจวัดที่นา) ตลอดระยะเวลา 417 ปี ของกรุงศรีอยุธยา อำเภอเสนา ก็คงอยู่ในเหตุการณ์การสู้รบซึ่งต้องเผชิญกับการทำสงครามหลายครั้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

16. ที่มาของชื่ออำเภอบุข

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2542) เสนอข้อมูลว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงแลเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาต้องเสียแก่พม่าข้าศึกเป็นแน่แท้เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เนื่องจากทหารในกรุงศรีอยุธยาแตกความสามัคคี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงได้ประชุมปรึกษาหารือนายทหารชั้นแม่ทัพนายกองเป็นความลับ ในที่สุดได้เห็นชอบพร้อมกันว่าควรจะออกจากกรุงศรีอยุธยาไปหาที่ตั้งใหม่ ดังนั้น ในตอนดึกของคืนวันนั้นเองสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้รวบรวมทหารของพระองค์ตีฝ่าวงล้อมของพม่าที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ด้านวัดพิชัยสงคราม เดินทัพตัดตรงมาทางตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา ระหว่างทางได้ปะทะกับกองทัพของพม่าที่ยกติดตามมาโจมตี แต่พระองค์ทรงทำศึกชนะกองทัพพม่าที่ยกติดตามมาทุกครั้ง จึงได้เดินทัพตลอดมาจนถึงรุ่งสว่างแสงเงินแสงทอง ณ ตำบลท้องที่ที่ว่าการอำเภอบุขในปัจจุบัน จึงได้ขนานนามตำบลที่เดินทัพมานี้ว่า ตำบลบุข ซึ่งหมายความว่า แสงแห่งพระอาทิตย์ยามแรกขึ้น หรือยามรุ่งอรุณ

ภาพสะท้อนความเป็นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาผ่านชื่ออำเภอ

จากการศึกษาที่มาของชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้เห็นถึงกลวิธีการตั้งชื่อซึ่งสามารถจำแนกได้ 8 ประเภทดังนี้

1. ชื่อที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น บางปะอิน มาจากเหตุการณ์ที่สมเด็จพระเอกาทศรถได้พบเจอกับนางอิน อุทัย มาจากเหตุการณ์ทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชซึ่งได้ชัยชนะได้เคลื่อนทัพผ่านมาในบริเวณนั้นตอนรุ่งเช้า ท่าเรือ มาจากเหตุการณ์สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จทางชลมารคเพื่อนมัสการรอยพระพุทธรูป โดยขบวนเรือพระที่นั่งจะจอดพักที่ท่าสนุก ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของอำเภอท่าเรือในปัจจุบัน เพื่อให้พระองค์เสด็จทางชลมารคต่อไปยังสระบุรี

2. ชื่อที่เกี่ยวกับบุคคล เช่น บางบาล มาจากเป็นนามสกุลของผู้บริจาคที่ดิน เสนา มาจากตำแหน่งของทหารในสมัยก่อน

3. ชื่อเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ เช่น บางไทร ด้วยมีการสันนิษฐานว่า ไทร อาจเพี้ยนมาจากคำว่า “ไซ” ซึ่งเป็นอุปกรณ์จับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง และ บางปะหัน เพี้ยนมาจาก “บ้านกัณฑ์” เพราะมีพวกลาวเวียงจันทน์อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่แห่งนี้ และได้ตั้งเสากัณฑ์ขึ้นไว้ในบริเวณหมู่บ้าน

4. ชื่อเกี่ยวกับพืช เช่น ลาดบัวหลวง มาจากการเป็นแหล่งหรือพื้นที่ที่มีดอกบัวหลวงจำนวนมาก บางไทร มาจากการสันนิษฐานว่า เป็นพื้นที่ที่มีต้นไทรขึ้น ฝากให้ มาจากชื่อของพืชชนิดหนึ่ง

5. ชื่อเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ เช่น ภาษี เพี้ยนมาจาก “ปาศิ” แปลว่าแบ่งหรือแยก บ้านแพรก เพี้ยนมาจากคำว่า “แยก” ซึ่งมาจากตำนานคลองตาเมฆ ซึ่งตาเมฆได้รับราชการในหน้าที่ดูแลช้างหลวง ได้นำโขลงช้างลงอาบน้ำในแม่น้ำลพบุรี จนทำให้ทางขึ้นเป็นลาลึกกว้างขึ้นทุกปี เมื่อถึงฤดูน้ำมาก กระแสน้ำก็จะกัดเซาะแนวดังกล่าว จนทำให้แม่น้ำลพบุรีไหลแยก

6. ชื่อเกี่ยวกับการใช้สถานที่ เช่น บางปะหัน อีกที่มาอธิบายว่าเคยเป็นแดนประหาร จึงเรียกว่า บางปะหาร แล้วเพี้ยนมาเป็นบางปะหัน พระนครศรีอยุธยา มาจากการเคยเป็นที่ตั้งของพระราชวังและสถานที่ทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในสมัยกรุงศรีอยุธยา และ มหาราช มาจากชื่อทะเลมหาราช ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่กว้างขวาง

7. ชื่อเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง เช่น นครหลวง มาจากการเป็นที่ตั้งของปราสาทนครหลวง ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

8. ชื่อที่สะท้อนถึงที่มาของอำเภอ เช่น วังน้อย เดิมทีแยกมาจากตำบลพระราชวัง อำเภอบางปะอิน กับตำบลลำตาเสาซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภออุทัยมาก่อน ซึ่งในตอนนั้นเรียกว่า “อุทัยน้อย” จึงเรียกว่า วังน้อย สะท้อนให้เห็นว่าเป็นชื่ออำเภอที่ทำให้เห็นถึงที่มาว่า เป็นอำเภอที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบางปะอิน และอำเภออุทัยมาก่อน

การตั้งชื่ออำเภอในพระนครศรีอยุธยาแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มาจากอำเภอ บุคคล สิ่งของเครื่องใช้ พืช ภูมิศาสตร์ การใช้สถานที่ และสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามี (1) ความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เช่น อำเภออุทัย ทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผ่านมาถึงตอนรุ่งเช้า อำเภอบางปะอิน การพบกันระหว่างสมเด็จพระเอกาทศรถกับนางอิน อำเภอนครหลวง

การสร้างปราสาทนครหลวง อำเภอพระนครศรีอยุธยา การเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครอง อำเภอเสนา ทหารกับการทำสงคราม อำเภอบางบาล นายเขียว บางบาลได้มอบที่ดินให้เป็นที่ตั้งของที่ว่าทำการอำเภอ อำเภอวังน้อย เกิดจากการแยกจากตำบลพระราชวัง อำเภอบางปะอินไปรวมกับตำบลลำตาเสา อำเภออุทัย อำเภอ บางซ้าย เพราะเป็นแหล่งหลบซ่อนของโจรผู้ร้ายจึงเรียกกันว่า “บางร้าย” และเพี้ยนมาเป็นบางซ้าย และอำเภอท่าเรือ กษัตริย์อยุธยาเสด็จทางชลมารคเพื่อนมัสการพระพุทธบาทต้องจอดเรือพระที่นั่งที่ท่าเรือ เพื่อเสด็จ สดลมารคต่อไปจนถึงสระบุรี (2) ความสัมพันธ์กับน้ำ เช่น การตั้งชื่ออำเภอเป็นอุปกรณ์จับสัตว์น้ำอย่างอำเภอ บางไทร (ไซ) การเป็นแหล่งพืชน้ำ อย่างอำเภอลาดบัวหลวง แสดงถึงการมีแหล่งน้ำเช่น อำเภอมหาราช ซึ่งมา จากชื่อทะเลมหาราช อำเภอบ้านแพรก ก็มาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีการแยกของสายน้ำคือแม่น้ำลพบุรี กับคลองตาเมฆ อำเภอบางปะอินยังมาจากชื่อเกาะบางปะอิน อำเภอท่าเรือก็บ่งบอกถึงการเดินทางด้วยเรือ ของคนในอดีต (3) ความสัมพันธ์กับพืช เช่น อำเภอบางไทร อำเภอผักไห่ อำเภอลาดบัวหลวง และ (4) ความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ เช่น ชาวลาวเวียงจันทน์สร้างหมู่บ้านขึ้นแล้วมีการสร้างเสากังหัน จึงเรียกว่า “บ้านกังหัน” แล้วเพี้ยนมาเป็น “(อำเภอ)บางปะหัน” และอำเภอภาชี ซึ่งสันนิษฐานว่ามาจากภาษาลาวว่า “ปาชี” เพราะ ศุภกานต์ นามรัมย์ (2564 : 113) ได้เสนอว่า ก่อนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจเป็นเพียงทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงม้าที่ใช้ในการสงครามเท่านั้น หลังจากเกิดสงครามกับฝังบาว ได้มีการกวาดต้อน เกลี้ยศึกชาวลาวเวียงจากเวียงจันทน์และภาคอีสาน ทำให้มีบ้านเรือนของชาวลาวตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อำเภอ หนองแซง จังหวัดสระบุรี เรื่อยมาจนถึงอำเภอท่าเรือและอำเภอภาชี จากข้อมูลนี้อาจมีความเป็นไปได้ว่า ภาชีอาจเพี้ยนมาจากภาษาลาว

ปัญหาอีกประการที่พบจากการศึกษาครั้งนี้คือ บางอำเภอสามารถอธิบายถึงที่มาของชื่อได้ มากกว่า 1 ที่มา อย่างอำเภอผักไห่ ที่สามารถนำนิทานของตาหลานปักให้ที่ดินมาอธิบายได้ ซึ่งทำให้เกิด ข้อแย้งขึ้นได้อีกว่า ผักไห่อาจไม่ได้มาจากชื่อของพืช แต่มาจากการเพี้ยนของภาษา เช่นเดียวกับอำเภอบางปะหัน ที่สามารถอธิบายได้ถึง 2 ที่มา คือ เคยเป็นแดนประหาร แล้วเรียกเพี้ยนเป็นบางปะหัน หรือมีหมู่บ้านชาวลาว เวียงจันทน์สร้างเสากังหันขึ้นในหมู่บ้าน จึงเรียกกันว่า “บ้านกังหัน” แล้วเพี้ยนมาเป็นบางปะหัน แม้แต่บางไทร ก็มองได้ถึง 2 ที่มาคือ เป็นแหล่งทำไซจับปลา หรือเป็นพื้นที่ที่มีต้นไทรขึ้นก็ได้ สะท้อนให้เห็นถึงการอธิบายถึง ที่มาของชื่อสถานที่อย่างสร้างสรรค์ ที่สามารถตีความได้อย่างหลากหลาย

สรุป

การศึกษาชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้เกิดความเข้าใจการเชื่อมโยงการตั้งชื่อกับ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ บางปะอิน อุทัย และ ท่าเรือ มีชื่ออำเภอที่เป็นชื่อของบุคคลที่มีตัวตนจริงในพื้นที่ ได้แก่ บางบาล เสนา มีชื่ออำเภอซึ่งมีที่มาจากสิ่งของเครื่องใช้ซึ่งเป็นหลักฐานวัฒนธรรม วัตถุในพื้นที่ ได้แก่ บางไทร และ บางปะหัน นอกจากนี้ยังมีชื่ออำเภอที่มาจากพืชในท้องถิ่น คือ ลาดบัวหลวง บางไทร และผักไห่ และยังมีชื่ออำเภอที่เจาะจงภูมิศาสตร์ที่ตั้ง ตลอดจนสถานที่ สิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญ

ได้แก่ ภาษี บ้านแพรง บางปะหัน พระนครศรีอยุธยา มหาราช และ นครหลวง กล่าวได้ว่า ชื่ออำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้สะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต อัตลักษณ์ความเป็นกรุงศรีอยุธยาที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. ม.ป.ป. : ม.ป.ท.
- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ข้อมูลทั่วไปอำเภอนครหลวง*. สืบค้นจาก https://www.ayutthaya.go.th/16/nakon/nk_general.html.
- ฉลอง การรื่นศรี. (2567, 18 มกราคม). *ปราชญ์ท้องถิ่น*. สัมภาษณ์.
- ชุมชนผักไห่ อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของชุมชนผักไห่*. สืบค้นจาก <https://mwsmintmelody.wordpress.com/ประวัติความเป็นมาของชุมชน>.
- เทศบาลตำบลบ้านแพรง. (ม.ป.ป.). *สภาพทั่วไป : ตำบลบ้านแพรง*. สืบค้นจาก <https://www.banpraek.go.th/condition.php>.
- นักศึกษาโปรแกรมปฐมวัย ชั้นปีที่ 3 (พ.ศ. 2552) หมู่ที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2552). *อำเภอวังน้อย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.
- นักศึกษาโปรแกรมวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 (พ.ศ. 2553) หมู่ที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2553). *อำเภอบางไทร. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.
- บุษผา คุ้มมานนท์ และคณะ. (2527). *ผลงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ลานเท. พระนครศรีอยุธยา: วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา*.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (ม.ป.ป.). ชื่อ. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 20. (จ.ส. 122). สืบค้นจาก https://web.archive.org/web/20120609235219/http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2446/022/352_2.PDF.
- โรม บุนนาค. (2559). “บางปะอิน” อนุสรณ์รักพระเอกาทศรถ ทรงว่ายนน้ำขึ้นเกาะ พบออินสาวชาวบ้าน!!! สืบค้นจาก <https://mgronline.com/online/section/detail/9590000004775>.
- เลิศชาย ปานมุข. (ม.ป.ป.). *อำเภอผักไห่สมัยขอมเรื่องอำนาจ*. สืบค้นจาก <http://www.lertchaimaster.com/forum/index.php?topic=163.0>.
- วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐและ สุขุม นวลสกุล. (2543). *การเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศุภกานต์ นามรัมย์. (2564). *ภาษีในประวัติศาสตร์ไทย*. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. 8(3), 113.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2542). นครน้อย: นครใหญ่.

พระนครศรีอยุธยา: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สถานีภูธรบางปะหัน. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมา : ตำบลบางปะหัน. สืบค้นจาก <https://bangpahan.ayutthaya.police.go.th/tumbol%20bangpahan.htm>.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพรก. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมา : อำเภอบ้านแพรก. สืบค้นจาก <https://district.cdd.go.th/banphraek /%20about-us/ประวัติความเป็นมา>.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอภาชี. (ม.ป.ป.) ประวัติความเป็นมา : อำเภอภาชี. สืบค้นจาก <https://district.cdd.go.th/ phachi/about-us%20ประวัติความเป็นมา>.

สันติพงษ์ วิริยะกรสกุล. (2567, 24 มกราคม). ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 ตำบลลาดบัวหลวง. สัมภาษณ์.

เสมียนนารี. (2565). “อยุธยา” ที่ไม่ใช่ราชธานี แต่เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_97165.

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอสiena. (ม.ป.ป.). ประวัติอำเภอสiena. สืบค้นจาก https://library3122.blogspot.com/p/blog-page_06.html.